

УДК 378.635.5 (477.54):811.111

Оксана Кравчук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України;
Тетяна Гузиніна,
викладач кафедри іноземних мов;
Ольга Гутнік,
викладач кафедри іноземних мов

ВПЛИВ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ТА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття розкриває особливості впливу іноземної підготовки на особистісний розвиток та професійне становлення майбутніх фахівців військової галузі. Автори зазначають, що цільовою установкою навчальної дисципліни «Іноземна мова професійного спілкування» є формування в курсантів готовності й здатності до міжкультурної комунікації, а підвищення рівня мовної підготовки полягає в поєднанні професійної та соціокультурної орієнтації. Доведено, що сьогодні значно зросла мотивація курсантів щодо опанування іноземною мовою (особливо англійською) або підвищення рівня володіння нею.

Ключові слова: іноземна мова професійного спілкування, комунікація, соціокультурні знання, фахова спрямованість, інтерактивні методи навчання, соціокультурна компетенція.

Статья раскрывает особенности влияния иноязычной подготовки на личностное развитие и профессиональное становление будущих специалистов военной отрасли. Авторы отмечают, что целевой установкой учебной дисциплины «Иностранный язык профессионального общения» является формирование у курсантов готовности и способности к межкультурной коммуникации, а повышение уровня языковой подготовки заключается в сочетании профессиональной и социокультурной ориентации. Доказано, что сегодня значительно возросла мотивация курсантов по освоению иностранного языка (особенно английского) или повышению уровня владения ею.

Ключевые слова: иностранный язык профессионального общения, коммуникация, социокультурные знания, профессиональная направленность, интерактивные методы обучения, социокультурная компетенция.

The article reveals the peculiarities of influence of foreign training in personal and professional development of future professionals of the military industry. The authors note that the set target of discipline "Foreign language of

professional communication" is the cadets' formation of readiness and capacity for intercultural communication, and enhance language training is a combination of professional and socio-cultural orientation. Proved that today the motivation of students on mastering a foreign language (especially English) or increasing the level of it has significantly increased. Indicated that learning a foreign language in the military academy also involves knowledge of cultural elements about different countries, as well as the important geopolitical information. Determined that vocational guidance learning a foreign language in a military university allows it to expand career opportunities, readiness for peacekeeping missions in terms of foreign language communication.

Key words: *foreign language of professional communication, social and cultural knowledge, professional orientation, interactive teaching methods, socio-cultural competence.*

Останнім часом значення предмета «Іноземна мова професійного спілкування» зросло. Без знання іноземної мови (особливо англійської) практично неможливо в Збройних Силах претендувати на більш високий службовий статус (наприклад, військовий спостерігач ООН, військово-дипломатична робота, брати участь у спільних військових навчаннях), звідси і величезне бажання у курсантів оволодіти іноземною мовою. Зміна соціокультурного контексту вивчення іноземних мов в Україні зумовлює зміни в змісті вивчення та викладання іноземних мов. Філософія освіти сьогодні пов'язана з проблемою людини, ідеалу, культури. В зв'язку з цим ряд вчених робить висновки щодо необхідності побудови соціокультурної освіти [1; 4–14]. Ця проблема непокоїла думки педагогів та громадських діячів довгий час.

Вже на початку ХХ століття на соціокультурне виховання звертають увагу В. Антонович, Д. Багалій, М. Грушевський, І. Огієнко [1–4]. На їх погляд, Україні, як незалежній молодій державі, потрібна сучасна освіта, яка б допомогла подолати соціально-економічні труднощі того часу та зменшити межу між українським і європейськими народами. Вагомий крок в цьому напрямку зробив видатний педагог і політичний діяч І. І. Огієнко [4; 7–13]. У його дослідженнях склалася струнка науково-педагогічна концепція, що відобразила принципи соціокультурної освіти, які застосовуються і сьогодні, коли іноземна мова як навчальний предмет стає джерелом полікультурного розвитку особистості, яка вивчається, сприяє усвідомленню себе як культурно-історичного суб'єкту, який сприймає історію людства і свого народу в розвитку, відчуває відповідальність за свій народ, країну, за майбутнє як своєї країни, так і людської цивілізації в цілому.

Мета статті – дослідити підходи та шляхи удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців військової галузі.

Перспектива інтеграції Збройних сил України у Європейські

військові структури потребує підвищення вимог до іншомовної підготовки військових фахівців, як складової професійної підготовки офіцерів, впровадження у військову практику сучасних педагогічних технологій навчання. Відтак, актуальність цієї проблеми та недостатня її розробленість зумовлюють необхідність проведення теоретичного дослідження, метою якого ставилося дослідити підходи та шляхи удосконалення мовної підготовки курсантів та слухачів, тестування військовослужбовців у Збройних Силах України. Виходячи з мети, були поставлені наступні завдання дослідження: 1) визначити основні підходи щодо підвищення рівня мовної підготовки у ВВНЗ, ефективні методи та прийоми навчання іноземним мовам курсантів та слухачів; 2) визначити та розкрити шляхи щодо удосконалення мовної підготовки курсантів та тестування військовослужбовців у Збройних Силах України.

Вивчення іноземної мови закладає основи іншомовної мовленнєвої діяльності, а також є додатковим засобом розширення кругозору, збагачує знання курсантів про структуру рідної мови, допомагаючи краще зрозуміти загальнолюдські засоби спілкування [1; 14]. У даний час існує декілька підходів до викладання іноземних мов. Для нашого дослідження найбільш важливим і принциповим є діяльніший підхід, при якому в навчальному процесі виникають значущі для курсантів цілі, реалізуються важливі мотиви, коли кожен курсант бере участь в організації навчального процесу й організує свою діяльність з урахуванням інтересів інших курсантів, планів і намірів викладачів та командирів.

Велике значення має й комунікативно-орієнтований підхід, який дозволяє організувати в навчальному процесі застосування іноземної мови в продуктивній діяльності, що включає спілкування, науково-технічну сферу, бізнес і менеджмент, заняття мистецтвом, самоосвіту і т.д. У цьому процесі виявляється сутність мовленнєвої діяльності, що з необхідністю включається в продуктивну діяльність людини й обслуговує її.

Особливістю нашого дослідження є те, що курсант має бути націленим на проблемний зміст, монологічний текст або діалогічне висловлення, що мають міжособистісну і міжкультурну спрямованість. Це сприяє формуванню здатності не тільки здобувати, але і закріплювати знання, виробляти комунікативні уміння та навички. А створення ситуацій автентично-проблемного характеру вимагає від курсантів самостійного прийняття рішення, знаходження різних засобів і методів рішення поставлених проблем. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить, що для більш чіткої і науково обґрунтованої організації навчального процесу у ВВНЗ з метою використання ресурсів іноземної мови для формування компетентного військового фахівця необхідно враховувати принципи навчання. Наше дослідження, поряд з організуючими принципами, торкається принципів, здатних мобілізувати навчальний процес. Вони передбачають: а) подібність навчального

процесу і життєвої практики; б) опору на логічне й образне мислення; в) організацію творчої групової й індивідуальної діяльності; переживання почуття успіху.

У даний час зростає інтерес до можливості вивчати іноземні мови у формі мовленнєвої діяльності, де закладені великі можливості не тільки для навчання, але і для всього розвитку особистості. Як засвідчує практика викладання іноземних мов, ґрунтуючись на вищевикладених принципах, слід переходити до більш ефективних прийомів навчання. Якщо традиційно в навчальній практиці переважали тренувальні прийоми навчання, то для нашого дослідження більш актуальним є використання творчих, інтерактивних, проєктивних, інноваційних методик, однією з особливостей яких є пошук і наявність поставленої проблеми і завдання з її вирішення.

У цілому, важливими для розвитку особистості курсанта у процесі навчання іноземній мові є такі аспекти, як [2; 5]:

- змістовний (включає зміст навчального матеріалу);
- предметний (складається із лінгвістичного матеріалу);
- трудовий (полягає в тому, що навчання за своєю природою – це праця);
- організаційний (формує ставлення курсантів до системи організації трудового життя);
- соціальний (процес навчання реалізується у певному соціальному оточенні);
- комунікативний (включає процес комунікації);
- матеріальний (включає матеріально-технічне забезпечення навчального процесу);
- контролюючий (полягає в тому, що, оцінюючи роботу всіх курсантів однаково справедливо, викладач формує у них почуття рівноправ'я, бажання працювати, а висока вимогливість з його боку сприяє формуванню почуття обов'язку);
- психолого-емоційний (включає психологічні механізми активності на заняттях з іноземної мови, загальний психологічний мікроклімат на заняттях).

Концепція особистісно-діяльного підходу до вивчення іноземної мови, обґрунтована І. А. Зімньою, передбачає організацію процесу навчання як навчальної діяльності суб'єкта по опануванню мовленнєвою діяльністю, при якому всі методичні рішення повинні проходити крізь особистість курсанта, його потреби, інтелект та інші індивідуально-психологічні особливості, коли курсант стає суб'єктом мовленнєвої і навчальної діяльності. Розвиваючі можливості предмету «Іноземна мова професійного спрямування» розкриваються за певних умов, якщо курсант стає суб'єктом навчальної діяльності, її активним учасником і творцем; коли навчання сповнюється особистісного змісту, а навчальні завдання включають різноманітні аспекти діяльності людини та постають

підготовчим етапом до трудової діяльності. Робота над іншомовним висловлюванням сприяє розвитку логіки мислення, коли курсант має будувати свої висловлювання послідовно, інформативно, логічно-зв'язано і ситуативно. Відтак, отримують розвиток гностичні функції аналізу і синтезу: на матеріалі іноземної мови курсанти вчаться розрізняти цілі граматичні конструкції на частини і навпаки, об'єднувати частини в ціле. Як результат, у процесі такої навчальної діяльності удосконалюються мовні конструкції у вигляді знаків, схем, правил, що сприяє розвитку абстрактно-логічного мислення, а також рефлексії, що постає одним із головних моментів професійного та особистісного становлення курсантів.

На заняттях з іноземної мови є умови для удосконалення міжособистісного спілкування курсантів. Навички спілкування формуються за умови засвоєння мовленнєвих функцій повідомлення, питання, коментування, додавання, висловлювання ставлення. Це сприяє розвитку емотивних механізмів спілкування, розвиває соціальну перцепцію, формує емпатійні навички. Спеціально підібрані вправи мають на меті тренування різних технік спілкування, адекватного використання таких аспектів, як інтонація, швидкість мовлення, тембр голосу, міміка тощо. У процесі виконання цих вправ виховується повага до іншого співрозмовника, поглиблюються знання про правила етикету.

Однією з головних якостей особистості, а також одним з наріжних механізмів її розвитку є мотиваційний аспект поведінки та діяльності. Те, що спонукає особу діяти, постає фундаментальною характеристикою особистості, основою для її ціннісно-світоглядного базису, важливим ресурсом її розвитку, фахового самовизначення та фахової реалізації. При цьому, важливим для особистісного розвитку та професійного становлення є те, що внутрішньо мотивує поведінку спеціаліста (а не постає зовнішнім примусом), тобто те, що робить його самостійним суб'єктом діяльності та, власне, особистістю, яка вирізняється саме здатністю до вільних вчинків та самодетермінації, що, у свою чергу, має орієнтувати діяльність людини на гармонійне поєднання потреб природи, особистості, культури та суспільства. Таким чином, формування внутрішньої мотивації до діяльності щодо професійного становлення курсантів впливає з розвитку творчої складової особистості, а сам творчий характер діяльності постає потужним чинником формування внутрішньої мотивації курсантів до процесу власного професійного становлення.

Тому викладачам ВВНЗ у процесі професійної підготовки курсантів слід зосередитись на формуванні творчих рис курсантів. Відповідно, важливою психолого-педагогічною умовою формування творчих рис майбутнього компетентного військового фахівця є реалізація принципу «талант – це сума талантів», коли основою для всіх спеціальних здібностей є загальні здібності, що виражає новітній підхід до професійної підготовки майбутнього компетентного фахівця: формування спеціальних фахових якостей творчого рівня здійснюється завдяки розвитку «побічних»

здібностей, що спрямовує викладачів ВВНЗ на формування гармонійної особистості курсанта та відповідає принципу багатопрофільності сучасного фахівця (синергетичний, акмеологічний підходи). Саме тут міждисциплінарні зв'язки та використання ресурсів всіх навчальних (як профілюючих, так і непрофілюючих) предметів постає важливою умовою формування сучасного компетентного військового фахівця. У цьому контексті іноземна мова постає потужним ресурсом військово-професійної підготовки курсантів ВВНЗ, а її викладання має відповідати певним психолого-педагогічним умовам розвитку компетентного фахівця засобами іноземної мови. При цьому, викладачам ВВНЗ слід усвідомлювати, що зазначені умови мають отримувати специфічне переломлення у контексті навчальних принципів, які використовуються у процесі вивчення іноземної мови (особистісно-діяльнісний, комунікативно-орієнтований підходи), у контексті таких організаційно-педагогічних аспектів цього процесу, як особливості рідної мови; специфіка і паралельне навчання усім видам мовної діяльності; мовна спрямованість навчання; домінування вправ над роз'ясненням і показом; навчання на мовних зразках; подібність навчального процесу і життєвої практики; опора на логічне й образне мислення; організація творчої групової й індивідуальної діяльності; діалогічність навчання; переживання почуття успіху; організація адекватного контролю; психолого-емоційний принцип, який включає психологічні механізми активності на заняттях з іноземної мови, загальний психологічний мікроклімат на заняттях.

Відтак, процес вивчення іноземної мови має бути розвивальним, творчим, емпатійним навчанням, спрямованим на формування особистісної активності курсанта, що забезпечує активне відношення до знань, систематичність і наполегливість у навчальній діяльності. Важливим є організація процедури обміну та взаємодії серед науково-педагогічних працівників (НПП) ВВНЗ науково-теоретичними, практичними, методичними доробками з метою створення банку даних стосовно методів навчання іноземних мов. З цією метою доцільним є також створення постійно діючого семінару та відповідного друкованого органу, де мають знайти відображення наукові здобутки НПП ВВНЗ. Суттєво, що у процесі викладання іноземних мов НПП ВВНЗ мають спиратися на особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний, акмеологічний, компетентнісний, комунікативно-орієнтований підходи до військово-професійної підготовки майбутніх військових фахівців. У цьому контексті важливими є методична та інформаційна інтеграція всіх навчальних дисциплін ВВНЗ у процесі мовної підготовки, залучення сюди дисциплін гуманітарного циклу, зокрема дисциплін психолого-педагогічного циклу, що сприятиме розвитку у курсантів міжкультурної іншомовної компетенції та полегшить врахування у процесі мовної підготовки психологічних аспектів навчальної діяльності.

Суттєвим є створення у ВВНЗ іншомовного середовища

автентичного спілкування через такі напрямки, як:

- запровадити практику коротких інформаційних повідомлень іноземною мовою на заняттях з навчальних предметів гуманітарного циклу;

- запровадити проведення ранкової зарядки та занять із фізичної підготовки іноземною мовою у навчальний процес на кафедрі №10;

- вважати за доцільне організацію тижнів іноземної мови, під час яких забезпечити спілкування курсантами іноземною мовою у всіх видах їх повсякденної життєдіяльності;

- створити базу аудіоматеріалів з іноземної мови у форматі MP3 для використання курсантами аудіозаписів під час самостійних занять;

- відтак, важливим є читання лекцій деяких гуманітарних та військово-технічних дисциплін іноземною мовою;

- використання ресурсів центрів самостійної мовної підготовки та інших технічних засобів навчання іноземних мов;

- створення умов для діяльності у ВВНЗ клубів іноземних мов;

- використання ресурсів Інтернету з метою адаптації курсантів до віртуального іншомовного середовища;

- використання ресурсів дистанційного навчання іноземних мов, створення електронних підручників з іноземних мов та мовного тестування, організація дистанційного центру ВВНЗ з навчання іноземних мов;

- залучення курсантів до наукової роботи філологічного спрямування;

- заохочення курсантів до участі у науковій діяльності, участі у закордонних наукових конференціях;

- створення умов для захисту курсантами курсових, науково-дослідних, кваліфікаційних робіт іноземними мовами;

- організація курсантських конкурсів на кращий твір, написаний іноземною мовою.

Слід також оптимізувати методичну адаптацію мовної підготовки майбутніх військових фахівців до процесу військово-професійної підготовки персоналу для складних інформаційних систем та забезпечити адекватну мотивацію, психологічну підтримку та психологічне супроводження процесу військово-професійної підготовки майбутніх військових фахівців, розвиток у них вольової сфери, саморегулятивних вмінь та навичок.

Таким чином, іншомовна підготовка сприяє особистісному розвитку та професійному становленню курсантів вищих військових навчальних закладів, а пошук особливостей впливу та шляхів розвитку є важливим аспектом в системі професійної підготовки кадрів, які вирішують основні завдання в політичному, соціальному, культурному, економічному житті. Зміни потребують високої ефективності навчання та виховання офіцерських кадрів у цілому і підготовки до військово-професійної

діяльності зокрема. Можна стверджувати, що здійснити підготовку компетентного, успішного, конкурентоспроможного спеціаліста військової сфери – майбутнього офіцера – можливо лише за умови сформованості в нього культури іншомовного професійного спілкування, що вимагає оволодіння відповідними вміннями. У зв'язку з тим, що в Україні все більше уваги приділяється проблемі викладання іноземних мов з урахуванням професійних потреб, ми вбачаємо, що це й зумовить подальший пошук ефективних шляхів виконання завдань, що ставить держава перед педагогічною теорією і практикою. Отже, різноманітні підходи та шляхи удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців військової галузі постають важливими механізмами розвитку його особистості, що, у свою чергу, згідно з особистісно орієнтованою парадигмою освіти, визначає ефективність його професійного становлення та фахової реалізації, формуванню як компетентного спеціаліста. Тому викладачам ВВНЗ у процесі мовної підготовки курсантів слід зосередитись на принципах, які здатні мобілізувати навчальний процес, а саме:

а) подібність навчального процесу і життєвої практики; б) опора на логічне й образне мислення; в) організація творчої групової й індивідуальної діяльності; переживання почуття успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Блинов В. М. Эффективность обучения. Методологический анализ определения этой категории в дидактике / В. М. Блинов. – М. : Педагогика, 1976. – 192 с.
2. Ляхоцький В. Археографічне опрацювання епістолярної спадщини українських громадських і політичних діячів кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. // Архіви України. – 1995. – № 4/6. – С. 81–87.
3. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах. – Вінниця: «Нова Книга», 2002. – 512 с.
4. Нещадим М. І. Військова освіта України : історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2003. – 852 с.
5. Огієнко І. Рідне слово : початкова граматики української літературної мови // Рідна мова. – Ч. 7. – С. 325.
6. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – Львів: Фенікс, 1995. – 46 с.
7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
8. Староконь Є. Г. Психологічні аспекти діяльності та спілкування офіцера. – Житомир: ЖВІРЕ, 2002. – 304 с.
9. Цимбал С. В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови : дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07 / С. В. Цимбал. – К., 2006. – 173 с.